

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

- Јаковљевиќ, Андрија, „Инвентар музичких рукописа манастира Ххиландара“, Ххиландарски зборник 4. Београд, 1978.
- Георгиевски, Михајло, „Положбата на нотираниите музички ракописи во Македонија настанати до крајот на XIX век, Македонска музика бр. 1. Скопје, 1977.
- Голабовски, Сотир, „Животот и делото на Јоан Хармосин Охридски“, Македонска музика бр. 2. Скопје, 1979.
- Хрков, Стефан, „Новооткриени документи за Јоан Хармосин Охридски, Музика, - Скопје, 2001, год. 5, бр. 8.
- Коцабашија, Јане, „Црковното пеење во Македонија“, Центар за Византолошки студии, Скопје, 2008 г.
- Ортаков, Драгослав, „Огледи за Византиско-словенската музика во Македонија“, World book, Скопје 2001.
- Ортаков, Драгослав, „Ars nova Macedonica“, Македонска книга, Скопје, 1986.
- Миrho Богоев, „Учебник по източно црковно пение“, Синодално издателство, Софија, 1992 г.

ИСПОЛНИТЕЛСТВО

78.071.2(497.7) Зориќ, И.
78.071.2(497.7) Татарчевски, С.

г-р Сџефанија Лешкова
г-р Ауга Ислам

**МАКЕДОНСКАТА ХОРСКА ТРАДИЦИЈА ПРЕКУ
ДЕЈНОСТА НА ДИРИГЕНТИТЕ ИВИЦА ЗОРИЌ И САШО
ТАТАРЧЕВСКИ**

Вовед

Почетоците на македонската музичка култура се засноваат врз богатата хорска дејност. Оваа уметност со текот на времето, од 19. век наваму, станува своевиден сеизмограф во откривањето на духот на општественото и културното живеење. Нејзините стремежи, независно во која музичка форма се изразени, се движат во насока на естетската изворност и оригиналност, со што хорската уметност станува двигател на општиот музички развиток и на творечкиот потенцијал. Хорските колективи постануваат пунктови за негување и презентирање на музичката култура, каде значајно место има македонската музичка мисла инспирирана од автохтоните елементите на традицијата и изразена преку композиторските техники на западноевропската музика.

Генерирачка улога во културната дисеминација на хорската дејност, без оглед на историската дистанца во нејзиниот развиток, имаат диригентите преку подигнување на професионалното ниво, создавање на поголем број ансамбли, изборот на репертоарот, промовирање на домашни автори, концертната активност итн. Сево ова е одраз на нивниот талент, музичка едуцираност, искуство и особено упорност, ентузијазам, самоиницијатива и истрајност во работата со хоровите.

Тргнувајќи од значењето и комплексноста на

Диригентската личност, во овој текст ја прикажуваме дејноста на активните хорски диригенти кои се заслужни за одржувањето на хорската традиција во услови на опаднат интерес кон оваа уметност во нашата културна средина денес.

1. Краток историски осврт на хорската уметност во Македонија

Диригентската уметност во Македонија бележи повеќе децениска традиција. Гледано од историски аспект, истражувањето за еволуцијата на директентската практика не води во почетокот на 19-тиот век со формирањето на црковните хорови.

Во втората половина на 19-тиот и почетокот на 20-тиот век во Македонија се забележува поинтензивно раздвигување на музичкиот живот. Ова се должи на појавата на повеќе училишни и градски хорови и инструментални групи. На тој начин се отвора потребата за професионалното развивање на хорската музичка дејност. Во таа смисла, особен напредок во усвојувањето на западноевропската писменост има во последните две децении од векот, пред сè во поголемите градови каде што постојат средни училишта (Ортаков 1982).

Најистакнат професионален музичар во тоа време е Атанас Бадев (Толабовски 1984). Образованието што го стекнал на Музичката Академија во Москва, Бадев го пренесува првентивно преку педагошката дејност. Во сите училишта каде што работел, орагнизираше и хорски ансамбли, коишто имале високо уметничко ниво на интерпретација на концертните програми (Тодорчевска 2003). Бадев го збогатил репертоарот на овие хорови со дел од руски и западноевропски композитори, како и со сопствени творби и хармонизации на народни песни (Ортаков 1982). Неговото дејствување оставило видни траги на неговите ученици, меѓу кои се особено се истакнува хорската директентска дејност на Никола Јанишлиев. До годините на Балканските војни, тоа како учители и хорски директенти дале значаен придонес за ширењето на македонската музичка писменост, култура и хорската уметност низ цела Македонија. Ова резултирало во основање и на нови пејачки друштва во Скопје (машки хор Вардар, 1907), Битола (1908), Тетово (1908) и Штип (1905) кои дејствуваат при црквите и културно-уметничките друштва како хорска секција. Нив ги раководеат директенти од различни профили, како, на пример, Јулије Јан

Османков – учител.

По Првата светска војна започнуваат да работат нови училишни, црковни и градски хорови и во другите градови низ Македонија. Нивното активно дејствување има голем придонес за богатиот музички живот во тој период. Голем дел од нив го гостуваат и во други културни средини, како, на пример, во Словенија, Далмација, Грција итн. Како раководители во историјата на хорската уметност забележани се повеќе имиња, меѓу кои: Пера Ж. Илиќ, Стеван Шијачки, Јосип Брнобиќ, Трајко Шуплев, Аније Подовски – Туфек, Виктор Бајде, Калипсо Нача, Никола Кулумов, Сергеј Михајлов и др. (Шуплевски 1999: 42-47).

Една од причините за интензивирање на аматерските хорски колективи, била можноста за изведување на хармонизирани македонски народни песни на мајчин јазик, кој во тоа време бил забранет за употреба (Ортаков 1982). Во тоа време се појавуваат и првите образовани музичари – композитори, коишто дејствуваат и како хорски директенти: Стефан Тајдов, Живко Фирфов, Трајко Прокопиев, Тодор Скаловски. Со продолбочување на хорското дело инспирирано од ризницата на фолклорниот мелос, овие музички дејци придонесуваат за просперитетот на македонската музичка култура.

Професионалните музички институции што се формираат набргу по II Светска војна повлекуваат и формирање на првите професионални хорови. Најистакнато место има Хорот на Радио Скопје, (1946), кој станува двигател на развојот на хорската репродуктивна уметност и на домашното хорско творештво. Набргу по неговото расформирање, оваа дејност ја продолжуваат Оперскиот хор (1948), Вториот и Третиот хор на Радио Скопје (1966). Во рамките на Детската редакција на Радио Скопје, се формира Детскиот хор чиј прв директент е Владимир Солдатов (1951).

Значајна улога имаат и аматерските хорови раководени од втората и третата генерација хорски директенти. Всушност, во почетокот на шестетите години овој професионални хорски директенти го продолжуваат хорското дело со подигнување на хорската репродуктивна уметност на повисоко рамниште. Тука спаѓаат Михајло Николовски, Томислав Шопов, Ѓорѓи Смокварски, Александар Лековски, Милан Фирфов и др.

Централно место во современата хорска уметност има планган Шуплевски, кој покрај активната директентска дејност, со

формирањето на Факултетот за музичка уметност (1966) ја поставува и ја води хорската диригентска школа во Р. Македонија. Со вонредниот труд што Драган Шуплевски го вложува во работата со хоровите, постигнува големи успеси и високи признанија со што се запечатува неговата највисока позиција во македонската хорска-диригентска уметност. век

2. Активни хорски диригенти денес

Во периодот на транзиција, со новонастанатите општествено-политички и економски услови, се менува и сликата на македонската музичка култура. Тоа се рефлектира и врз хорската уметност, првенствено со намалување на средствата наменети за оваа дејност и грижата на културната политика за овој сегмент од музичкото живеење. Тоа доведува до опаѓање на интересот за хорско пеење, редуцирање на бројот на нови хорски дела од домашни композитори, замирање на постојните хорски ансамбли, со што генерално се менува уметничкото валоризирање и практикување на хорската уметност.

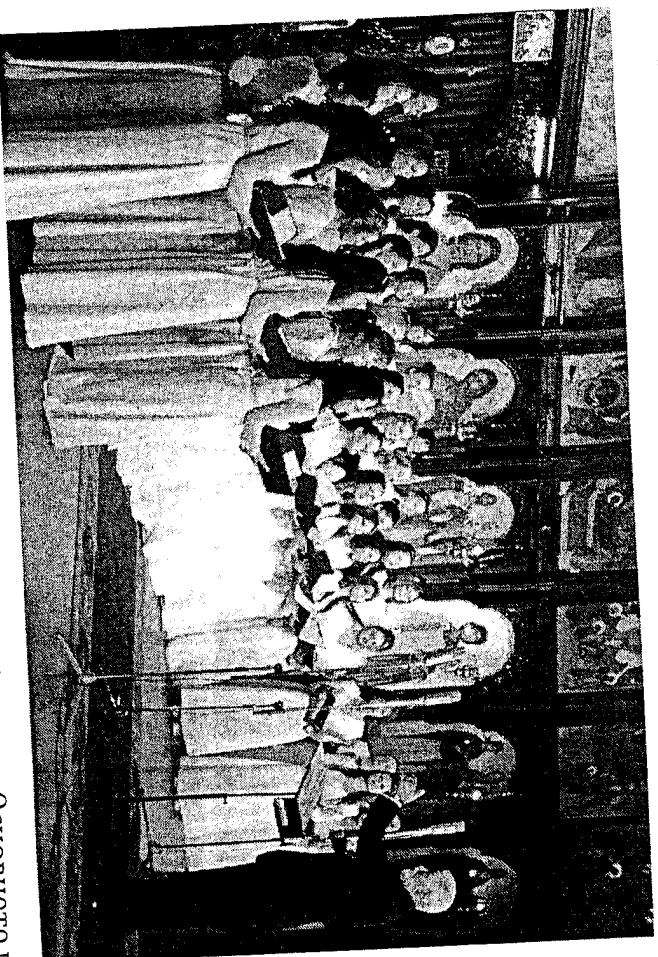
Во ваквата музичка констелација издвојуваме двајца хорски уметници, кои го продолжуваат континуитетот и ја ревитализираат македонската хорска традиција преку работата со постоечките хорски ансамбли и формирање на нови. Активни на полето на домашната и странската хорска сцена, хорските диригенти Ивица Зорик и Сашо Татарчевски, даваат сопствен белет во македонската диригентска уметност. Иако припаѓаат на различни возрастни генерации, тие имаат повеќе заеднички црти:

- *гуйдомирале на ФМУ во Скопје, во класата на проф. Драган Шуплевски;*
- *започнале со аматерски хорови;*
- *земаат учество на домашни и странски реномирани фестивали и на фестивари;*
- *добитници се на повеќе прештиски награди;*
- *прегвааат предметни од областа на хорскошо диригирање на ФМУ во Скопје;*
- *работат со факултетскиот хор „Драган Шуплевски“;*
- *заслужни се за одржување на хорската традиција.*

Диригентот **Ивица Зорик** (1948) дипломирал во 1973 г. на Факултетот за музичка уметност во Скопје. Во 2003-та магистрира на истиот факултет од областа на музичката

педагогија-методика на музичка настава и докторира во 2004 г. на тема „Дигитален каталог за македонското хорско творештво“.

Во македонската музичка јавност е познат како реномиран хорски диригент и основач на Детскиот хор „Лале“ (1977) и Женскиот младински хор „Менада“ (1981) со кои работи непрекинато до денес.

По долгогодишната педагошка дејност во Основното и Средното музичко училиште во Тетово и во Скопје, во учебната 2004, 2005 и 2006 г. е ангажиран како проектен наставник на ФМУ, Скопје. Во тој период, со факултетскиот хор „Драган Шуплевски“ подготвува повеќе вокални и вокално-инструментални дела за концертните активности на факултетот. Во 2008 г. е избран за Доцент по предмети од областа на хорското диригирање.

Како деец во областа на културата во Македонија, Ивица Зорик организира над 1000 хорски концерти на класична музика со реномирани домашни и странски уметници.

Претседател е на Управниот одбор на Меѓународниот хорски фестивал „ТЕХО“. Воедно е член на Европската хорска асоцијација АТЕЦ со седиште во Белгија како претставник на Р. Македонија во Музичкиот комитет, како и иницијатор и основач на Балканскиот Хорски Форум во Тетово во 1998 г.

На репертоарот на хоровите со кои работи диригентот Зорик, редовно се застапени композиции од најразлични стилови и периоди од македонската и светската хорска музика. Посебна карактеристика на програмските и изведувачките активности се и праизведбите од македонските композитори, „Лале“ и „Менада“ има остварено повеќе настани и добитник е на награди и признанија во Македонија и пошироко во Европа. Како диригент со хоровите настапувал на реномирани фестивали, конкурси и концертни турнеи во Албанија, Бугарија, Србија, Грција, Словенија, Турција, Романија, Италија, Австрија, Германија, Чешка, Полска, Шпанија, Шведска, Холандија, Данска, Португалија, Босна и Херцеговина и Хрватска.

На Републичкиот фестивал на младински пионерски хорови во Кавадарци, со детскиот хор „Лале“ Зорик е повеќемладинскиот женски хор „Менада“ освојува еднаесет златни plaketi. На индивидуален план, како диригент повеќепати ја добива наградата за диригент на Републичкиот фестивал во Кавадарци, на „ТЕХО“ во Тетово, како и награди за праизведби во дела од македонски автори. Како афирмиран и потврден на меѓународни хорски натпревари во странство каде што ги освојува следните награди:

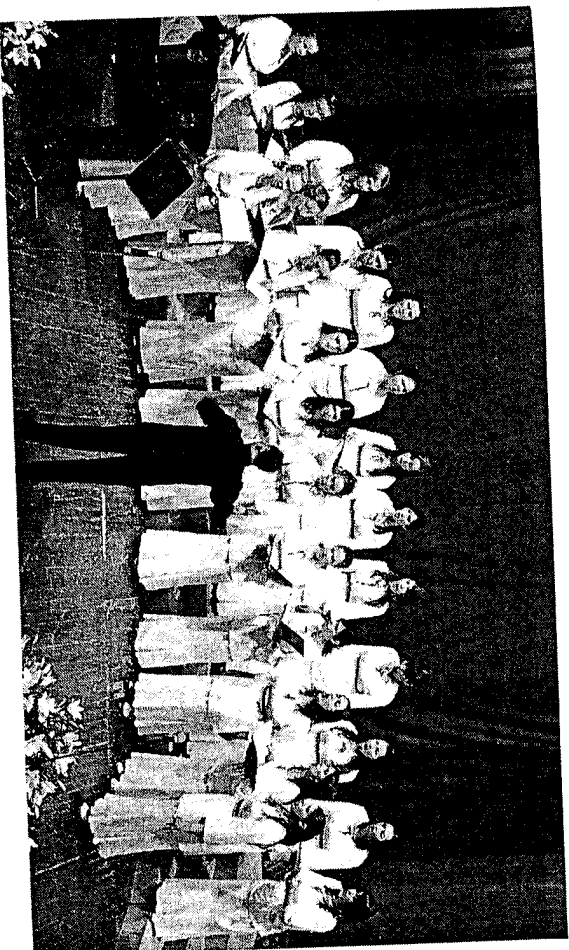
- Прва награда: Добрич, Бугарија (1995); Лисен, Германија, (1997); Бад и Ишл, Австрија, (2001); Меѓународен охридски фестивал (2009); Гранд-При во: Бад Ишл, Австрија (2001); Награда на град Берлин, (2001); - Втора награда: Целје, Словенија, (1981); Литомишл, Чешка (1995); Превеза, Грција, (1996); - Трета награда: Целје, Словенија, (1987); Превеза, Грција, (1998); Меѓународен хорски фестивал „Драган Шуплевски“ во Скопје (2002).

На Фестивалот во Хајновка, Полска (1999), има освоено награда за најуспешен диригент на фестивалот. Диригентот Ивица Зорик има остварено и трајни тонски записи од македонски и странски автори во траење од околу 350 минути со дишна хорска активност, тој е добитник и на повеќе општествени награди, меѓу кои и највисоката државна награда на Р. Македонија, „11 Октомври“ (2005).

Диригентот Сашо Татарчевски (1972) дипломира на МТП-хорско лидерство во 1996 г.

С. ЛЕШКОВА - А ИСЛАМ: МАКЕДОНСКАТА ХОРСКА ТРАДИЦИЈА...

оркестарско диригирање во класата на професор Фимчо Муратовски. Магистрира симфониско и оперско диригирање на истиот факултет во 2010 г. Во јануари 2005 г. учествува на семинар за диригирање под раководство на маестро Хелмут Рилинг во „Карнеги хол“ во Њујорк - САД. Во периодот меѓу 2006 и 2011 г. посетува мајсторски курсеви кај Ф. Каротенуто во Рим, и М. Горенштајн во Москва, М. Јуровски во Берлин и Џ. Ланцета во Фиренца.

За време на студийите настапува со хорот на ФМУ и со камерниот оркестар „Солисти на ФМУ“, а дипломскиот испит го полага со Симфонискиот оркестар на ФМУ.

Во текот на педагошката дејност во Битола и Скопје (1996-2001), Татарчевски работи со Битолскиот камерен оркестар и со Ансамблот за современа музика „Алеа“ со кои бележи повеќе успешни настани.

Од 2001 до 2008 г. работи како диригент на Мандолинскиот оркестар при МКЦ - Скопје, а од 2004-та под негово раководство е и Женскиот младински хор. Со двата ансамбла остварува многубројни концерти во Македонија и во странство, при што освојува и неколку интернационални награди.

Две сезони, од 2003 до 2005-та Сашо Татарчевски ја има позицијата шеф - диригент на Битолскиот камерен оркестар со кој остварува повеќе успешни концерти, а посебно се забележуваат неговите настапи на Фестивалот во Литохоро - Грција и мани-

фестацијата „Денови на македонска музика“ во 2003 и 2004 г.

Во 2004 г. настапува на отворањето на „Битолско културно лето“ со Фестивалскиот симфониски оркестар и хорот „Стив Наумов“ од Битола.

Од 2005 до 2010 г. Татарчевски остварува неколку успешни концерти со Orchestra Sinfonica di ICE – Рим, Државниот симфониски оркестар на Русија, Македонската филхармонија, Оркестарот на МОБ и Хорот и Симфонискиот оркестар на ФМУ, притоа за првпат поставувајќи и неколку специфични вокално-инструментални дела – опера, ораториум, од Хајдн, Алфев, Ал. Пејовски итн.

Во 2011 г. тој го формира професионалниот Камерен хор „Про-Арс“ со кој го има промотивниот настап на отворањето на манифестацијата „Струшка музичка есен“.

Од 2006 г. Татарчевски работи на Факултетот за музичка уметност во Скопје. Во моментот е вонреден професор по група предмети од областа на диригирањето и диригент на хорот „Драган Шуплевски“.

Освен во Македонија, Татарчевски со ансамблите што ги раководи настапува и во Португалија, Словенија, Шкотска, Белгија, Хрватска, Швајцарија, Турција, Чешка, Италија, Бугарија, Србија, Русија, Шпанија, Полска и Франција. Во текот на уметничката дејност Сашо Татарчевски со Женскиот младински хор и со Хорот „Драган Шуплевски“ е добитник на многубројни значајни награди, меѓу кои:

- Прва награда: Сум Лауде Нерпелт - Белгија (2003), „Прашки струни“ Прага, Чешка (2006); „Varsovia Cantat“ во Варшава - Полска (2010);

- Втора награда: Анкара, Турција (2004); Римини, Италија (2009 и 2011) и

- Трети награди: Варна, Бугарија (2008 и 2009).

Меѓу неговите достигнувања ги издвојуваме и Специјалната награда за диригирање на Интернационалниот натпревар „Прашки струни“ во Чешка (2006), пехарот „Бохуслав Мартину“, како и наградата за изведба на задолжителна композиција на меѓународниот натпревар во Пардубице, Чешка (2011).

БИБЛИОГРАФИЈА

- Голабовски, Сотир. (1984). Традиционална и експериментална македонска музика. Скопје: Македонска Ревиија
- Kolarovski, Goe. (2004). Macedonian Composers 21st Century. Contemporary Trends in Musicology and Ethnomusicology. Skopje: IRAM, pp. 150-160
- Leshkova, Z. Stefaniја. (2004). Two Macedonian conductors: Sashа Nikolovski-Gjumar and Borjan Canev. Reflections on Macedonian Music Past and Future. Skopje: IRAM, pp. 82-93
- Николовски, Јанко. урд. (2002). Петре Богданов – Кочко – Еден значаен живот. Скопје: Графома
- Ортаков, Драгослав. (1982). Музичката уметност во Македонија. Скопје: Македонска Ревиија
- Ортаков, Драгослав. (1974). Македонска музика. Muzicka enciklopedija. 2. Zagreb: jugoslovenski leksikografski zavod, str. 515-517
- Ортаков, Драгослав. урд. (2004). Музиката на почвата на македонија од Атанас Вадев до денес. Скопје: МАНУ
- Шуплевски, Драган. (1999). Уметноста на хорското пеење – хорот и хорскиот диригент, Скопје: СОКОМ
- Тодорчевска, Јелица. (2003). Хроника на музичките настани во Македонија од 1874-1999 год. Музика год. 7, бр. 10. Скопје: СОКОМ, стр. 107-128